

Toptalent in het funderend onderwijs

Staatssecretaris Dekker (OCW) heeft deze week een kamerbrief geschreven over de ontwikkeling van toptalent in het basis- en voortgezet onderwijs.¹ Om te beginnen zal ik omschrijven waar hij het over heeft, qua doelgroep, beleidsdoelen en uiteindelijke doelen. In het tweede deel van mijn blogbericht worden enige blinde vlekken besproken.

DOELGROEP: Het gaat om toptalenten (talentvolle leerlingen) in het basis- en voortgezet onderwijs, d.w.z. leerlingen die tot bijzondere prestaties in staat zijn, als ze daartoe voldoende worden uitgedaagd. Oftewel leerlingen met uitzonderlijke kwaliteiten die gekoesterd en bevorderd moeten worden; leerlingen die in de toekomst het verschil kunnen maken en Nederland op de kaart kunnen zetten. Het gaat om 20% van de leerlingen: diegenen die het best presteren of het best zouden kunnen presteren, hetzij op cognitief gebied (waaronder zgn. hoogbegaafden), dan wel op het vlak van creativiteit, vakmanschap of vaardigheden (bv. topsport); het gaat om leerlingen op alle niveaus, inclusief havo en vmbo (ook al willen ze automonteur of metselaar worden).

BELEIDSDOELEN:

(a) Talentvolle leerlingen moeten de mogelijkheid krijgen het beste uit zichzelf te halen; we moeten hen van jongs af aan motiveren en uitdagen om hun grenzen te blijven verleggen; we moeten hun de (extra) kansen en de ruimte bieden die ze verdienen.

(b) We moeten leerlingen de kans geven en stimuleren om uit te blinken; als ambitieuze leerlingen het hoofd boven het maaiveld uitsteken en beter presteren dan anderen, moeten we hun excellente prestaties waarderen en belonen.

(c) We moeten toptalent ontwikkelen en benutten, zo nodig met passend onderwijs dat rekening houdt met eventuele obstakels (zoals leerproblemen); we moeten voorkomen dat talent verspild wordt.

UITEINDELIJK DOEL: Realisering van de beleidsdoelen a, b en c is belangrijk voor de eigen ontwikkeling van de betrokken leerlingen alsook voor onze economie (zodat Nederland zich op de kaart zet en zich met de wereldtop kan meten).

Zoals beloofd zal ik nu enige blinde vlekken van de kamerbrief bespreken.

1. Prioriteiten en posterioriteiten. Het roer moet om. Dat is de boodschap van de kamerbrief. Tot nu toe richtte het onderwijsbeleid zich vooral op het opvangen van de zwakkere leerlingen en op de gemiddelde leerling, terwijl de betere leerlingen niet de aandacht krijgen die ze verdienen. Het Nederlandse onderwijs biedt kinderen een prima basisniveau (p.9). Het lukt ons goed om de prestaties van leerlingen die een achterstand te verbeteren (p.1). Er zijn in het basis- en voortgezet onderwijs weinig slecht presterende leerlingen, maar ook weinig uitblinkers (p.2). Waar het nu om gaat, suggereert de bewindsman, is ook voor de getalenteerde leerlingen maatwerk te bieden.

Het beeld wordt geschetst dat 80% van de leerlingen uitstekend bediend wordt, maar dat de getalenteerde 20% wordt achtergesteld. Deze hyperbolische voorstelling van zaken zou niet misstaan in een verkiezingspamflet of in een beleidsnota van een lobbyclub.² Maar van een landsbestuurder mag een evenwichtiger analyse worden verlangd, waarin recht wordt gedaan aan de belangen van *alle* leerlingen: dat onze inspanningen om *iedere* leerling maatwerk te leveren, niet mogen verslappen; en dat een pleidooi om meer prioriteit aan de talentontwikkeling van de bovenste 20% te geven, er niet toe mag leiden dat de belangen van de resterende 80% tot beleidsprioriteit gedegradeerd worden.

De blinde vlek van de staatssecretaris is dat hij, met het benoemen van deze nieuwe prioriteit in het onderwijsbeleid, het risico neemt dat bestaande beleidslijnen ongemerkt uit het zicht verdwijnen. Bij gebrek aan flankerend beleid kan zijn slogan *Maatwerk voor de veelbelovende 20%* al gauw in *Grauwe confectie voor de resterende 80%* ontaarden.

2. Potentiële versus gebleken excellentie. In de kamerbrief wordt er te zeer van uitgegaan dat talent een meetbare grootheid is. Excellente prestaties doen weliswaar talent vermoeden, maar leerlingen kunnen over latente talenten beschikken die nog niet meteen in excellente prestaties tot uitdrukking komen. Om-

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/09/02/kamerbrief-over-toptalent-in-het-funderend-onderwijs.html> (2/9/2013).

² Wat opvalt is dat de kamerbrief niet mede-ondertekend is door PvdA-minister Bussemaker. Geeft zij haar staatssecretaris de vrij hand om de belangen van zijn VVD-achterban op de parlementaire agenda te zetten? Bevordering van toptalent behoort niet tot de beleidslijnen die uitdrukkelijk in het Regeerakkoord van Rutte-II zijn opgenomen (<http://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord/van-goed-naar-excellent-onderwijs>).

gekeerd vormen bovengemiddelde prestaties nog geen bewijs dat de betrokken leerling ook het potentieel heeft om dóór te groeien naar een toptalent. Als men zich tot doel stelt al het aanwezige talent binnen een leerlingencohort te ontwikkelen en benutten, is het onverstandig zich uitsluitend te richten op het gebleken talent van de beste 20%. Men moet voor een veel bredere groep ruimte scheppen om de eigen talenten op het spoor te komen en te ontwikkelen. Pas gaandeweg kan men voorzichtige conclusies trekken over het ontwikkelingspotentieel van iedere leerling. Een blinde vlek in de kamerbrief is dat de staatssecretaris niet fundamentele strategieën en methoden voor talentscouting en -ontwikkeling ingaat.

3. Gelijke kansen. De staatssecretaris breekt een lans voor passend onderwijs opdat hoogbegaafde leerlingen hun talenten ondanks eventuele persoonlijke problemen tot ontwikkeling kunnen brengen. Hij denkt dan bijvoorbeeld aan dyslexie, maar hij had ook op mogelijke problemen in het autistisch spectrum kunnen wijzen. Het is dan schrijnend dat andere mogelijke obstakels voor talentontwikkeling in de kamerbrief ongenoemd blijven. In dat verband moeten in de eerste plaats achterstanden in de beheersing van het Standaardnederlands worden genoemd, zowel bij allochtone als bij autochtone leerlingen. Het inlopen van dergelijke achterstanden is een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle schoolloopbaan en (meer in het algemeen) voor talentontwikkeling. In de tweede plaats ondervinden jongeren uit de lagere sociaal-economische klassen obstakels in de financiële sfeer en in het onvermogen van hun (laag-opegeleide) ouders om hen gericht te ondersteunen bij het doorlopen van hun schoolloopbaan.

De kamerbrief bepleit een onderwijsbeleid waarin toptalent geïdentificeerd en ontwikkeld wordt. Maar een blinde vlek van de staatssecretaris is dat er binnen de Nederlandse samenleving geen gelijke kansen geboden worden om het aanwezige talent tot ontplooiing te brengen en dat daardoor veel talent verloren gaat.

4. De meetbaarheid van excellentie. Excellente prestaties moeten beloond worden, vindt de staatssecretaris. Nou ja, beloond ... hij vergeet erbij te vertellen dat leerlingen en studenten die aan excellente tracés deelnemen vaak veel extra geld moeten betalen (over gelijke kansen gesproken ...). OK, ze moeten dus beloond worden, al was het maar met een pluim op de hoed. De vooronderstelling is dan dat objectief kan worden vastgesteld wie excellent presteert. In Harvard weten ze daar over mee te praten.³ Daar gaan ze er ten onrechte van uit dat Harvardstudenten (die allen excellent heten te zijn) het hun eer te na vinden om te frauderen in hun studie. Een blinde vlek in de kamerbrief is dat de staatssecretaris niet ingaat op de kosten van het meet- en controlesysteem dat moet worden opgetuigd om vast te stellen wie belonenswaardige prestaties levert.⁴ Het gaat om een immense kostenpost, zeker als men ook wil controleren of de excellente tracés die onderwijsinstellingen aanbieden inderdaad zo excellent zijn als ze de goegemeente willen doen geloven. Hoe voorkom je dat er een lucratieve windhandel in excellente tracés ontstaat?

5. De kosten en baten van het toptalentenbeleid. Maar de blinde vlek is eigenlijk nog veel groter. In de kamerbrief wordt niet de vraag aangesneden in hoeverre de baten van het voorgestelde toptalentenbeleid tegen de kosten opwegen. Bij het beantwoorden van deze vraag is van belang op te merken dat het om de *extra* kosten en baten gaat, bovenop de kosten en baten die *momenteel al* worden geboekt om de betere leerlingen in speciale tracés onder te brengen (mavo naast vbo, havo-vwo naast vmbo, vwo naast havo, gymnasium naast het reguliere vwo, mbo naast h.o., w.o. naast hbo).

Deze vraag is des te nijpender waar de staatssecretaris een zeer brede doelgroep voor ogen heeft: 20% van het leeftijdscohort. Zou het niet méér voor de hand liggen de doelgroep smaller te definiëren? Als je van *toptalent* spreekt, zou 5% een logischer keuze zijn.

Wes Holleman
weblog onderwijs 4-9-2013
<http://www.onderwijsethiek.nl>

³ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/take-home-tentamen-op-harvard> (7/9/2012); zie ook <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/geur-van-excellentie> (13/12/2012)

⁴ En dan laat ik nog even buiten beschouwing wát er gemeten moet worden: het bereikte niveau of de leerwinst die in een bepaald tijdsbestek geboekt is? En moet ook nog rekening worden gehouden met de obstakels die in dat tijdsbestek overwonnen zijn of met de inspanning die de leerling heeft moeten leveren om die leerwinst te realiseren?